

7. В Україні спостерігається старіння материнства [Електронний ресурс] : [Офіційний сайт Ukr.Media] – Режим доступу до статі: <https://ukr.media/ukrain/366685/>
8. Україна – на першому місці в Європі за кількістю розлучень – [Електронний ресурс] : [Офіційний сайт газети Експрес] – Режим доступу до статті: <https://expres.online/archive/main/2015/08/23/148726-ukrayina-pershomu-misci-yevropi-kilkistyu-rozluchen>
9. Тривалість життя українців все ще найнижча в Європі – соціолог [Електронний ресурс] : [Офіційний сайт Радіо Свобода] – Режим доступу до статі: <https://www.radiosvoboda.org/a/29256907.html>

І.М. Дністрянська

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
i.dnistrjanska@gmail.com*

ВПЛИВ ПРИРОДНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ТА ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИХ ЧИННИКІВ НА ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ВІДМІННОСТЕЙ ГУСТОТИ СІЛЬСЬКОЇ ПОСЕЛЕНСЬКОЇ МЕРЕЖІ УКРАЇНИ

Формування поселенської мережі – це тривалий суспільно-географічний процес, який в ході історичного розвитку зазнає впливу особливих, характерних для окремого часового періоду та території чинників. На утворення перших поселень переважаючий вплив мали природні умови у поєднанні з соціально-політичними факторами. Рельєф, клімат, гідрографія, ґрунти були первинним чинником заселення територій, тому саме вони визначили основи поселенської мережі України. Згодом залежність від природних умов зменшувалася, зростав вплив суспільних чинників. В умовах активних політичних змін цікаво простежити, чи є певні взаємозалежності між природними умовами та особливостями розселення сільського населення. Також важливо визначити, які фактори впливають на територіальну диференціацію стану сільського розселення України.

Сучасна структура сільської поселенської мережі характеризується помітними територіальними відмінностями, що відображено в працях А. І. Доценка [2], О. Г. Рогожина [3], Л. В. Головка [1] та ін. Здебільшого аналіз розселенських показників здійснювався на рівні регіонів, але з огляду на те, що демографічна ситуація та стан поселенської мережі суттєво диференційований – актуально провести аналіз у розрізі районів, на основі матеріалів Державної служби статистики [4].

Одним з параметрів характеристики сільського розселення є щільність поселень. На представленій картосхемі простежуємо, що у районах однієї області значення цього показника можуть бути суттєво відмінними. Це насамперед стосується Івано-Франківської, Полтавської, Сумської, Харківської, Житомирської областей. Причиною таких відмінностей здебільшого є вплив природно-географічної диференціації (рельєфу, зональності тощо), однак значення суспільних факторів минулого та сучасних тенденцій також треба враховувати.

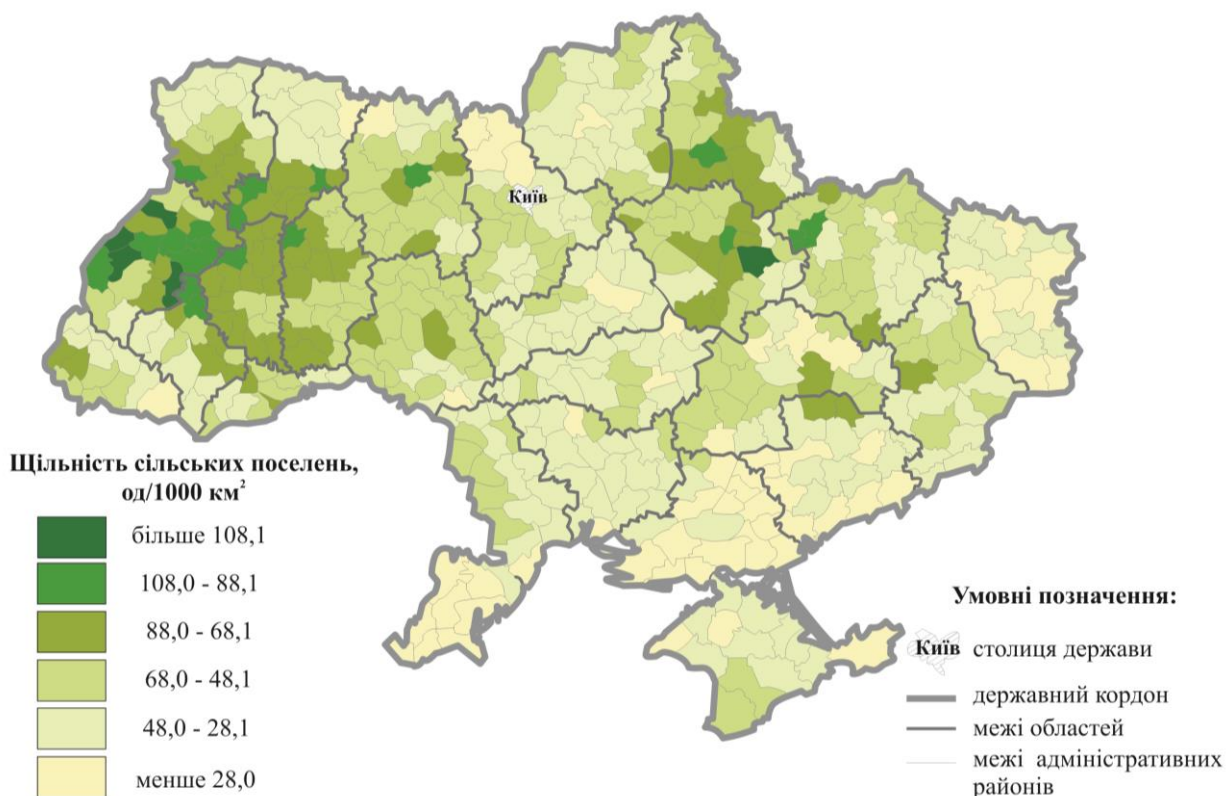
Найнижча щільність поселень виділяється серед Південного та частково Середнього Степу (Херсонська, Одеська, частина Запорізької, окремі райони Миколаївської областей), крайніх східних регіонів (Луганська область) та північних районів Полісся, зокрема території басейну Прип'яті. Це можна пояснити сукупністю причин. Наприклад, масове сільськогосподарське освоєння південних територій відбулося значно пізніше, ніж центральних і західних (з кінця XVIII ст.). Окрім того, ще одною причиною такого стану сільського розселення Південностепової та Середньостепової підзони стало гірше водозабезпечення територій. Відносно більші показники щільності поселень, порівняно з іншими територіями Степу, – у південних районах Криму, що пов'язано з розташуванням приміських курортних поселень. Низька щільність сільських поселень Луганської області зумовлена високою урбанізацією регіону. Надмірне зволоження, чергування заболочених ділянок та вододілів зумовили на Поліссі, зокрема в його північній частині, – взаєморозташування сіл на великих відстанях і, відповідно, низьку щільність сільської поселенської мережі.

На заході виділяються низькою щільністю сільських поселень райони з гірським рельєфом, що пов'язано як з природними умовами, так і з пізнішим масовим заселенням цієї території (це гірська місцевість Закарпатської, Чернівецької, Івано-Франківської та Львівської областей). Разом з тим історичні особливості заселення зумовили той факт, що саме в передгірських районах цих областей щільність сільських поселень є найвищою.

Середні значення та відносно рівномірна щільність сільських поселень властива для центральних регіонів України. Тут дещо менші значення цього показника порівняно із західними рівнинними районами, що пов'язано як з деякими історичними передумовами, так і з вищим рівнем урбанізації та сучасними негативними демографічними тенденціями. На зменшення щільності сільських поселень у цій частині України впливає і фактор скорочення кількості сільських поселень через адміністративні рішення або через обезлюднення.

У межах центрально-західної рівнинної території (Львівська, Тернопільська, південь Волинської та північ Івано-Франківської областей) – найбільша концентрація районів з найвищою густотою сільських поселень. Це пов'язано з давністю освоєння території, сприятливим рельєфом, достатнім водозабезпеченням для ведення господарства та історичними міграціями.

Цікава контрастна ситуація сформувалась у районах північно-східних областей. Первинно передумовою таких відмінностей була неоднорідність стану ґрунтів та рельєфу, до яких додалося штучне скорочення кількості поселень в результаті політики “неперспективних сіл”, сучасна демографічна криза, яка призводить до обезлюднення поселень та виключення їх з державного реєстру.

Рис. Щільність сільської поселенської мережі України в розрізі адміністративних районів

Отже, територія України характеризується помітною диференціацією щільності сільських поселень, але за відсутності величезних контрастів. Нерівномірність перебігу демогеографічних процесів надалі зумовлюватиме поглиблення цих відмінностей.

Література:

1. Головка Л. В. Сільські поселення України: трансформаційні зміни просторових характеристик // Демографія та соціальна економіка. 2017. № 1 (29). С. 93–108.
2. Доценко А. І. Сільське розселення в Україні: динаміка та структура. К.: РВПС України НАН України, "Фенікс", 2010. 288 с.
3. Рогожин О. Г. Демографічні перспективи українського села: історичні передумови, регіональний аналіз і моделювання. К.: Ін-т проблем національної безпеки, 2004. 296 с.
4. Чисельність наявного населення України 1 січня 2015 року: стат. зб. / Державна служба статистики України. Київ, 2015. 110 с.